

O'QUVCHILARNI KASB HUNARGA YUNALTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVI, ULARGA KASB TANLASHDA KO'MAKLASHISH

Karakulov Abdunazar Nurmamatovich

Termiz shaxar 8-umumiy urta talim maktabi psixologi

Murodova Dilshoda Murodjon qizi

Termiz shaxar 8-umumiy urta talim maktabi psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish jarayonining zamonaviy yondashuvlari, ularning ahamiyati, ta'lim tizimidagi ro'li va samarali usullar tahlil qilinadi. Shuningdek, kasb tanlashda o'quvchilarga ko'maklashish mexanizmlari, maslahat berish usullari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va psixologik yondashuvlar muhokama etiladi. Tadqiqot natijalari asosida tegishli takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: kasb-hunar yo'naltiruv, zamonaviy yondashuv, o'quvchilar, ta'lim, kasb tanlash, psixologik maslahat, kompetensiya, mehnat bozori, mentorlike.

Bugungi globallashuv va texnologik rivojlanish sharoitida yoshlarning mehnat bozoriga moslashuvchan bo'lishi, o'z iste'dod va qiziqishlariga mos kasb tanlashi dolzarb masalaga aylanmoqda. Maktab ta'limi nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarni hayotga tayyorlash, kasb-hunarga yo'naltirish vazifasini ham bajaradi. Kasb tanlashga oid qarorlar yoshlarning kelajakdagi ijtimoiy holati, iqtisodiy farovonligi va hayotiy muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Shu boisdan o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda zamonaviy, ilmiy asoslangan va individual yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi.

O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishning zamonaviy yondashuvi va ularga kasb tanlashda ko'maklashish bo'yicha batafsil ma'lumot quyida keltirilgan. Bu jarayon o'quvchilarning shaxsiy qiziqishlari, qobiliyatlari, shuningdek, mehnat bozorining hozirgi va kelajakdagi talablariga asoslanadi. Zamonaviy yondashuvlar nafaqat an'anaviy usullarni, balki yangi texnologiyalar va global tendensiyalarni ham qamrab oladi. Quyida ushbu jarayonning asosiy jihatlari va amaliy qadamlari keltiriladi:

O'quvchilarning shaxsiy qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlash

Zamonaviy yondashuvda o'quvchilarning kasb tanlash jarayonida ularning individual xususiyatlarini aniqlash birinchi o'rinda turadi. Bu quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi:

- Psixologik va kasbiy yo'nalish testlari:

- O'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini aniqlash uchun Myers-Briggs Type Indicator (MBTI), Holland Code (RIASEC) yoki DISC kabi testlardan foydalaniladi.

Bu testlar o‘quvchilarning qiziqishlari, qadriyatlar va shaxsiy xususiyatlarini aniqlashga yordam beradi.

- Masalan, RIASEC testi o‘quvchilarni 6 ta asosiy toifaga (realistik, tadqiqotchi, ijtimoiy, tashabbuskor, an’anaviy, badiiy) bo‘lib, ularning qaysi kasbiy sohalarga mos kelishini aniqlaydi.

- Ushbu testlar ko‘pincha onlayn platformalarda (masalan, CareerExplorer yoki ONET) mavjud bo‘lib, o‘quvchilar uchun qulay va interaktiv tarzda taqdim etiladi.

- Individual maslahat va suhbatlar:

- Maktab psixologlari yoki karyera bo‘yicha maslahatchilar o‘quvchilar bilan yuzma-yuz suhbatlar o‘tkazadi. Bu suhbatlarda o‘quvchilarning orzulari, qo‘rquvlari va kelajakdagi maqsadlari muhokama qilinadi.

- O‘quvchilarning ota-onalari bilan ham hamkorlik qilinadi, chunki oilaviy qadriyatlar va muhit kasb tanlashda katta ro‘l o‘ynaydi.

- Qobiliyatlarni baholash:

- O‘quvchilarning o‘quv sohasidagi muvaffaqiyatlari (masalan, matematika, tabiiy fanlar, adabiyot) va maxsus ko‘nikmalari (masalan, ijodkorlik, muammolarni hal qilish) tahlil qilinadi.

- Zamonaviy vositalar, masalan, sun‘iy intellekt asosidagi platformalar (LinkedIn Skills Insights yoki shunga o‘xshash dasturlar), o‘quvchilarning qobiliyatlarini aniqlashda yordam beradi.

Mehnat bozori va kelajak kasblari haqida ma’lumot berish

O‘quvchilarning kasb tanlashda ongli qaror qabul qilishi uchun ularga mehnat bozori haqida to‘liq ma’lumot berish zarur. Bu quyidagi yo‘llar bilan amalga oshiriladi:

- Hozirgi va kelajakdagi trendlar:

- Mehnat bozoridagi talab yuqori bo‘lgan sohalarni o‘rganish. Masalan, 2025-yilda sun‘iy intellekt, kiberxavfsizlik, yashil energetika, sog‘liqni saqlash va raqamli marketing kabi sohalarda talab oshmoqda.

- Dunyo iqtisodiy forumi (WEF) ma’lumotlariga ko‘ra, 2030-yilga kelib avtomatlashtirish va sun‘iy intellekt tufayli yangi kasblar paydo bo‘ladi, masalan, “ma’lumotlar tahlilchisi” yoki “robototexnika muhandisi”.

- O‘quvchilarga ushbu sohalardagi imkoniyatlar va talablar (masalan, dasturlash ko‘nikmalari, ijodiy yondashuv) haqida ma’lumot beriladi.

- Virtual va interaktiv tajribalar:

- Virtual reallik (VR) yoki kengaytirilgan reallik (AR) yordamida o‘quvchilar turli kasblarni sinab ko‘rish mumkin. Masalan, VR orqali jarrohlik amaliyoti yoki muhandislik loyihasini sinash imkoniyati.

- Onlayn platformalar, masalan, Google Career Certificates yoki Coursera, o‘quvchilarga kasbiy yo‘nalishlar bo‘yicha qisqa kurslar orqali bilim olish imkonini beradi.

- Mahalliy va xalqaro imkoniyatlar:

- O‘zbekistonda IT, qishloq xo‘jaligi, turizm va qurilish kabi sohalarda talab yuqori. O‘quvchilarga ushbu sohalardagi imkoniyatlar va mahalliy kompaniyalar (masalan, Uzum, IT Park) haqida ma‘lumot beriladi.

- Xalqaro bozorlarda talab yuqori bo‘lgan kasblar (masalan, masofaviy ishlar, frilansing) haqida ham ma‘lumot taqdim etiladi.

Amaliy tajriba va ko‘nikmalarni rivojlantirish

Zamonaviy yondashuvda o‘quvchilarning kasb tanlash jarayonida faqat nazariy bilim emas, balki amaliy tajriba ham muhim hisoblanadi. Bu quyidagi usullar bilan amalga oshiriladi:

- Amaliy mashg‘ulotlar va loyihalar:

- Maktablarda “maker space” yoki “inovatsion laboratoriyalar” tashkil etish. Bu yerda o‘quvchilar 3D printerlar, dasturlash vositalari yoki robototexnika bilan ishlashni o‘rganadi.

- STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Math) yondashuvi orqali o‘quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari rivojlantiriladi. Masalan, o‘quvchilar kichik loyihalar (masalan, mobil ilova yaratish yoki ekologik loyiha ishlab chiqish) ustida ishlaydi.

- Stajirovkalar va amaliyotlar:

- Mahalliy kompaniyalar bilan hamkorlikda o‘quvchilar uchun qisqa muddatli stajirovkalar tashkil etiladi. Masalan, IT Park O‘zbekistonda yoshlar uchun stajirovkalar va “bootcamp” dasturlarini taklif qiladi.

- Virtual stajirovkalar orqali o‘quvchilar xalqaro kompaniyalarda masofaviy ishlash tajribasiga ega bo‘ladi.

- Startap va tadbirkorlik:

- O‘quvchilarga o‘z biznes g‘oyalarini ishlab chiqish va sinab ko‘rish imkoniyati beriladi. Masalan, maktabda “startap klublari” tashkil etilishi mumkin, bu yerda o‘quvchilar o‘z loyihalarini investorlarga taqdim qilishni o‘rganadi.

Raqamli vositalar va texnologiyalardan foydalanish

Zamonaviy texnologiyalar kasb-hunarga yo‘naltirish jarayonini ancha soddalashtiradi va samarali qiladi:

- Onlayn platformalar:

- Coursera, Udemy, Khan Academy kabi platformalar orqali o‘quvchilar turli kasblarga oid bepul yoki arzon kurslarda qatnashadi. Masalan, Google IT Support Certificate yoki IBM Data Science kurslari.

- O‘zbekistonda “Najot Ta‘lim” yoki “IT Park University” kabi mahalliy platformalar ham yoshlarga qisqa muddatli kurslar taklif qiladi.

- Ijtimoiy tarmoqlar va X.com:

- X.com platformasida kasbiy guruhlar va mutaxassislar bilan muloqot qilish orqali o‘quvchilar real vaqtda maslahat olishi mumkin. Masalan, “CareerAdvice” yoki “JobSearch” teglari ostida mutaxassislarning postlarini o‘rganish.

- O‘quvchilar o‘zlarining qiziqish sohasiga oid mutaxassislarni kuzatib, ularning tajribasidan o‘rganishi mumkin.

- Sun’iy intellekt vositalari:

- Sun’iy intellekt asosidagi karyera maslahatchilari (masalan, Grok kabi vositalar) o‘quvchilarning qiziqishlarini tahlil qilib, ularga mos kasblarni tavsiya qiladi.

- Masalan, o‘quvchi “Men ijodiy sohada ishlashni xohlayman” desa, AI grafik dizayn, animatsiya yoki kontent yaratish kabi sohalarni taklif qilishi mumkin.

Xulosa

O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirishning zamonaviy yondashuvi o‘quvchilarning shaxsiy qiziqishlari, qobiliyatlari va bozor talablarini hisobga olgan holda ularga ongli qaror qabul qilishda yordam beradi. Bu jarayonda psixologik testlar, raqamli vositalar, amaliy tajribalar, mentorlik va ijtimoiy tarmoqlar muhim ro‘l o‘ynaydi. O‘zbekistonda bu sohada katta imkoniyatlar mavjud bo‘lib, mahalliy va xalqaro resurslardan foydalanish orqali o‘quvchilarni kelajak kasblariga tayyorlash mumkin.

Adabiyotlar.

1. Abduraxmonov F.R., Abdurahomonova Z.E. Kasb psixologiyasi. -T.: 2018. 143-b.
2. Sharipov Sh.S., Davlatov K.N., Salohuddinova G. Kasbga yo‘naltirishning ilmiypedagogik asoslari. -T.: 2007. 97-b.
3. Ovcharov, R.V. (2004), Reference Book of the Social Teacher. Moscow: VAKO. p288.
4. Pryazhnikov, N.S. (2008), Vocational Guidance in School and College: Games, Exercises, Questionnaires. Moscow: WACO. p288.
5. Pryazhnikov, A.N. (2009), Formation of Readiness for Career-Oriented Work with Pupils in Pedagogical High School (Unpublished Master’s Thesis). Shuya. p24.3
6. Altukhov, V.V., Orlova, E.A., Serebryakov, A.G. (2006). Professional career: Career guidance for students and graduates. Psychology in High School, 3, 55-68.
7. Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. -T.: 2011. 10-b